

Продовження таблиці

Закінчення таблиці

1	2
Реалізація ситуаційно-ресурсного підходу	Стратегічні управлінські рішення приймаються на основі оцінки стану всіх факторів та ресурсів, які в певних обставинах розвитку підприємства здійснюють або здатні здійснювати впливу на забезпечення довгострокової прибутковості
Активність	Забезпечення довгострокової прибутковості вимагає від підприємства активного цілеспрямованого впливу на зовнішнє оточення з метою формування сприятливих умов досягнення встановлених цілей
Децентралізація управління	Децентралізація стратегічного управління на основі прийняття відповідних управлінських рішень за певними зонами стратегічних інтересів
Цілеспрямованість	Базовим елементом концепції стратегічного управління прибутком є підприємницькі інноваційно-інвестиційні проекти, які реалізуються у зонах стратегічних інтересів або стратегічних зонах господарювання
Комплексність	Прийняття управлінських рішень прямо впливає з умов, правил та факторів формування прибутку, а також ресурсів та факторів, що впливають на формування фінансових результатів діяльності підприємства
Капітально-відтворюючий характер	Найважливіша функція стратегічного управління прибутком полягає у забезпеченні динамічного відтворення капіталу підприємства
Ієрархічний характер розподілу прибутку	Використання прибутку в першу чергу має здійснюватися на цілі, досягнення яких сприятиме збільшенню створеної на підприємстві додаткової вартості
Причинно-наслідковий характер цілей	При наявності одного фактора, характер причинно-наслідкових зв'язків якого з рівнем генерації прибутку є набагато тіснішим за інші, цей фактор має відігравати роль генеральної цілі
Колективний характер прийняття управлінських рішень	Уявлення про прийнятний обсяг генерації прибутку має колективний суб'єктивний характер і є похідною від очікувань осіб, які приймають управлінські рішення
Мотиваційний характер	Головним завданням при реалізації інтегрально-стимулюючої функції прибутку в стратегічному управлінні прибутком є створення мотиваційного механізму генерації, відбору та впровадження інновацій

1	2
Позитивність впливу на генерацію доданої вартості	Функціонування системи управління прибутком має прямо забезпечувати рівну ефективність виконання усіх етапів створення та розподілу додаткової вартості у формі прибутку
Прогресивність виробничо-технологічної основи підприємства	Забезпечення високого рівня розвитку виробничо-технологічної бази підприємства та високої інтенсивності споживання виробничих ресурсів
Моніторинг умов формування та розподілу прибутку	Формування частково децентралізованої системи стратегічного моніторингу

По-одинадцять, неодмінною умовою забезпечення ефективного стратегічного управління прибутком є високий рівень розвитку виробничо-технологічної бази підприємства та висока інтенсивність споживання виробничих ресурсів.

По-дванадцять, обов'язковою вимогою забезпечення ефективності стратегічного управління прибутком є формування частково децентралізованої системи стратегічного моніторингу.

Необхідною умовою реалізації зазначених концептуальних положень при здійсненні стратегічного управління прибутком є також інтеграція процесу стратегічного планування фінансових результатів діяльності до загального організаційно-економічного механізму управління розвитком підприємства.

Література: 1. Афанасьєв М. В. Економіка підприємства / М. В. Афанасьєв, А. Б. Гончаров. — Харків: Вид. дім "ІНЖЕК", 2003. — 324 с. 2. Бланк І. А. Управление прибылью. — К.: Ника-Центр, 1998. — 244 с. 3. Гриньова В. М. Фінанси підприємств / В. М. Гриньова, В. О. Коюда, Т. І. Лепейко. — Харків: ХДЕУ, 2001. — 170 с. 4. Найт Ф. Х. Риск, неопределенность и прибыль. — М.: Дело, 2003. — 360 с. 5. Круглов М. И. Стратегическое управление компанией. — М.: Русская деловая литература, 1998. — 768 с. 6. Пономаренко В. С. Стратегічне управління. — Харків: Основа, 1999. — 632 с. 7. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: Навч. посібник / З. Є. Шершньова, С. В. Оборська. — К.: КнеУ, 1999. — 384 с.

Стаття надійшла до редакції
29.06.2004 р.

УДК 658.14./17

Майборода О. В.

АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

In article are analyzed existing methods of financial-economic analysis of enterprise's economic activity. On the basis of the revealed defects there are offered the factors for analysis of financial flow.

Фінансові потоки — це економічна категорія, яка відображає цілеспрямовані економічні відносини, що супроводжують рух фінансових ресурсів у процесі здійснення господарських операцій [1]. В умовах обмеженості фінансових ресурсів аналіз фінансових потоків як основа для прийняття управлінських рішень набуває актуального значення.

Останнім часом термін "фінансові потоки" знайшов поширене використання в економічній практиці. Однак на сьогоднішній день аналізу фінансових потоків приділяється недостатня увага, що послабляє результативність управління.

Більшість досліджень фінансових потоків здійснюється на підставі показників аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств [2 – 16]. З використанням експертного методу були розглянуті існуючі методики аналізу фінансово-господарської діяльності за групами показників (табл. 1), внаслідок чого автором даної статті була визначена частота використання (Ч) окремої групи показників (1):

$$Ч = \frac{\sum_{i=1}^N P}{N}, \quad (1)$$

де Ч — частота використання і-ої групи фінансово-економічного аналізу;

P — кількість використання і-ої групи фінансово-економічного аналізу;

N — загальна кількість проаналізованих методик.

Даний показник є загальним результатом експертної оцінки. Він характеризує перевагу тієї чи іншої групи показників в аналізі фінансово-господарської діяльності підприємства.

Таблиця 1

Визначення частоти використання груп показників аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства

Назва групи показників	Методики																Ч, %
	[2]	[3]	[4]	[5]	[6]	[7]	[8]	[9]	[10]	[11]	[12]	[13]	[14]	[15]	[16]	[17]	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
Показники ліквідності (платоспроможності)	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	94
Показники фінансових результатів (рентабельності)	+		+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	87
Показники ділової активності	+		+	+	+	+	+	+	+	+		+	+		+	+	80
Показники фінансової стійкості		+	+	+			+	+	+	+		+	+	+	+	+	73

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
Показники структури балансу			+	+		+			+	+					+	+	47
Показники динаміки статей балансу			+	+			+		+	+					+	+	47
Показники ринкової активності							+	+				+		+			27
Показники майнового стану												+	+	+			20
Показники руху грошових коштів									+								7
Кількість груп показників, що аналізується	3	2	6	6	3	4	6	5	6	6	1	6	5	6			100

Аналіз табл. 1 показує, що серед загальної кількості показників найбільше поширення отримали показники ліквідності (в 94% з розглянутих методик), фінансових результатів (87%), ділової активності (80%) та фінансової стійкості (73%) підприємства. Менше за половину (47%) оцінюють динаміку статей та структури балансу — так званий горизонтальний та вертикальний аналізи. З причини низького розвитку фондового ринку не отримали значного поширення показники ринкової активності (27% авторів, що були проаналізовані). Лише в 7% методик можна зустріти показники, які оцінюють ефективність руху грошових коштів.

Надмірна кількість показників фінансово-господарського аналізу приводить до:

відсутності чіткої їх приналежності до тієї чи іншої групи показників, що веде до ризику у виборі показників для аналізу. Так, наприклад, фондодіддача необоротних активів окремими авторами розглядається як один із критеріїв оцінки ділової активності [5 – 9], інші відносять його до показників прибутковості [11];

багатоваріантності розрахунку одних і тих самих показників, веде до неадекватності економічного змісту процесів, що відбуваються на підприємстві. При цьому наведені показники можуть мати однакову назву. Якщо одні автори для визначення рентабельності інвестицій використовують співвідношення чистого прибутку до різниці між валютою балансу та короткостроковими зобов'язаннями [4], інші — як прибуток до сплати податків на той самий знаменник [8], треті — як відношення прибутку після сплати податків на загальний обсяг інвестицій [11].

Особливістю приведених показників є те, що більшість із них перейняті із зарубіжної практики. Разом з тим до вітчизняної системи аналізу перейшли і нормативні показники відповідних коефіцієнтів, які часто не відповідають умовам розвитку більшості суб'єктів підприємництва України (табл. 2).

Таблиця 2

**Основні показники аналізу
фінансово-господарської діяльності України
за 2000 – 2002 рр. [17; 18; 19]**

№ п/п	Назва показника	Значення показника станом на				Норматив [11]	Відхилення станом на 01.01.03 від	
		01.01.00	01.01.01	01.01.02	01.01.03		нормативу	01.01.00
Показники ліквідності (платоспроможності)								
1	Коефіцієнт загальної ліквідності	0,99	1,01	1,07	1,05	2	-0,95	+0,06
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,77	0,73	0,78	0,78	0,8	-0,02	+0,01
Показники фінансової стійкості								
3	Коефіцієнт співвідношення залучених та власних коштів	1,08	1,27	1,28	1,15	1	+0,15	+0,07
4	Коефіцієнт забезпеченості запасів власними обіговими коштами	-0,52	-0,33	-0,14	-0,21	0,6	-0,81	+0,31
5	Коефіцієнт автономії підприємства	0,52	0,56	0,56	0,53	0,5	+0,03	+0,01
6	Коефіцієнт маневреності власних обігових коштів	-0,09	-0,07	-0,03	-0,04	0,5	-0,54	+0,05

Як свідчать дані табл. 2, нормативний показник забезпечення запасів власними обіговими коштами складає 0,6. Однак на практиці власних обігових коштів підприємствам не вистачає навіть і на третину для покриття матеріальних обігових активів.

З наведеного розрахунку міжнародним нормам відповідають лише коефіцієнти швидкої ліквідності та автономності капіталу підприємства. Однак цей

факт не завжди позитивно характеризує діяльність підприємства.

Наближеність коефіцієнта швидкої ліквідності (поточного покриття) до нормативного значення свідчить про достатність активів, які мають змогу швидко реалізовуватися. Проте високий рівень цих активів обумовлюється значною питомою вагою дебіторської заборгованості, яка в більшості випадків має прострочений характер (на промислових підприємствах Харківської області її питома вага складає 46% [20]).

Переважна частка власних коштів у структурі капіталу підприємства (коефіцієнт автономії дорівнює 53%) викликана завищеною балансовою вартістю основних виробничих фондів й невідповідністю ринкової ціни цінних паперів значенню балансу, які в більшості випадків відображають статутний фонд та додатковий капітал підприємства. За всіма іншими показниками відхилення фактичного значення від нормативного коливається в розмірі від 15% (коефіцієнт співвідношення власних та залучених коштів) до 135% (забезпеченість запасів власними обіговими коштами).

Збільшення коефіцієнта загальної ліквідності за рахунок дебіторської заборгованості, яка знаходиться в чисельнику, сприятиме погіршенню ділової активності, а саме — зростанню тривалості оборту дебіторської заборгованості. Покращення показника повинно ґрунтуватися не тільки на збільшенні грошових коштів, а й на зниженні короткострокових зобов'язань. В іншому випадку накопичення вільних грошей на підприємстві зменшить їх віддачу.

З огляду на викладене вище існуючі методики не дозволяють виділити групу показників, за допомогою яких можна здійснити аналіз фінансових потоків.

Метою даної статті є теоретичне обґрунтування і розробка системи показників аналізу фінансових потоків, які найбільш повно відображають стан, структуру та результативність фінансових потоків.

Автором за рахунок поєднання даних балансу з іншими формами звітності визначена система показників, яка дозволяє нівелювати недоліки існуючих методик аналізу фінансово-господарської діяльності. Балансові дані, використані як різниця між абсолютним значенням на кінець звітного періоду та відповідним показником на початок року, забезпечують відповідність розмірності терміна "потік" — сукупність предметів, які рухаються за визначений період часу [21]. Внаслідок проведеної роботи автором визначені шість показників, що згруповані за трьома ознаками фінансових потоків. Ця система показників апробована на промислових підприємствах Харківського регіону (табл. 3):

платоспроможність — достатність фінансових ресурсів для виконання фінансових зобов'язань;
структура та напрямок руху фінансових потоків;
результативність фінансових потоків.

**Система показників аналізу
фінансових потоків підприємства**

Назва показника	Формула розрахунку	Сприятливе значення
Платоспроможність фінансових потоків		
Критерій ($\Pi_{пл}$) і коефіцієнт платоспроможності ($K_{пл}$), де $V_{реал}$ — обсяг відвантаженої промислової продукції; СГП — складські запаси готової продукції; ДЗ — дебіторська заборгованість; КЗ — кредиторська заборгованість; М — матеріальні витрати у відсотках до загального обсягу витрат на виробництво продукції	$\Pi_{пл} = (V_{реал} + СГП_{кін. пер} + (ДЗ_{кін. пер} - ДЗ_{кін. пер}^{пр})) - КЗ_{кін. пер}$ $K_{пл} = \frac{КЗ_{кін. пер}}{V_{реал} + СГП_{кін. пер} + (ДЗ_{кін. пер} - ДЗ_{кін. пер}^{пр})}$	>0 $100 - K_{пл} \geq M$
Структури та направленість фінансових потоків		
Коефіцієнт щільності руху ($K_{щ}$), де ЧР _{опер. діял} — чистий рух (притік або відтік) коштів від операційної діяльності; ЧР — загальний рух коштів	$K_{щ} = ЧР_{опер. діял} / ЧР \times 100\%$	-
Коефіцієнт направленості руху ($K_{напр}$), де ПР _i — обсяг надходження і-того виду фінансового ресурсу; В _i — обсяг видатку і-того виду фінансового ресурсу	$K_{напр} = ПР_i / В_i$	>1
Коефіцієнт попиту на продукцію (K_p), де $v_{вир}$ — обсяг виробленої промислової продукції	$K_p = V_{реал} / v_{вир}$	≥ 1
Результативність фінансових потоків		
Співвідношення фінансового результату від операційної діяльності до обсягу реалізованої продукції ($K_{рент}$), де ПР — фінансовий результат від звичайної діяльності	$K_{рент} = ПР / V_{реал}$	$\rightarrow + \infty$

Як видно з табл. 3, критерій платоспроможності повинен мати позитивне значення. Він відображає здатність підприємства за рахунок доходу від виробничої діяльності та існуючих фінансових ресурсів розраховуватися зі своїми боржниками. Позитивне значення критерію свідчить про достатність ресурсів для покриття боргових зобов'язань, від'ємне сигналізує, що підприємство знаходиться в кризовому стані, близькому до банкрутства.

Значення критерію платоспроможності близьке до нуля не може свідчити про стійке фінансове положення підприємства і його можливість негайно розраховуватися зі своїми кредиторамі, так як у цьому разі підприємство залишиться без переважної частки ресурсів для подальшого існування.

Спираючись на те, що матеріальні витрати відіграють важливу роль у витратній структурі промислового виробництва і є необхідним заділом для безперебійного та ритмічного функціонування будь-якої промислової діяльності, значення коефіцієнта

платоспроможності та питомої ваги матеріальних витрат у загальному обсязі витрат має бути більшим за 100%.

Аналіз фінансових потоків підприємства необхідно доповнити темпами зростання дебіторської та кредиторської заборгованостей, які мають бути приблизно однаковими. Тобто повернені кошти від дебіторів повинні спрямовуватися на ліквідацію кредиторської заборгованості.

Спираючись на те, що дебіторська заборгованість є сума коштів, які вилучені з виробничого обороту, про раціональність вибору управлінської політики можна стверджувати при умові, якщо збільшення дебіторської заборгованості буде нижчим за темпи зростання обсягів виробництва. Тобто має виконуватися наступна система рівнянь (2):

$$\begin{cases} \text{Tr}(ДЗ) \approx \text{Tr}(КЗ) \\ \text{Tr}(ДЗ) < \text{Tr}(V_{вви}) \end{cases} \quad (2)$$

Аналіз структури фінансових потоків здійснюється шляхом розрахунку коефіцієнта щільності руху, який характеризує рух фінансових потоків. Розрахунок коефіцієнта направленості дає змогу визначити фінансові потоки, які збільшують обсяг фінансових ресурсів (значення коефіцієнта > 1), а які навпаки — зменшують ($K_{\text{напр}} < 1$).

Співвідношення обсягу реалізованої продукції до загального обсягу виробництва характеризує частку продукції, що знаходить свого споживача і залишається на складах підприємства. У випадку, коли коефіцієнт менше одиниці, необхідно переглянути маркетингову та цінову політику. Останнім часом на окремих машинобудівних підприємствах найчастіше даний показник перевищує одиницю, що свідчить про додаткову реалізацію складських запасів готової продукції.

Критерієм результативності управління фінансовими потоками є показники рентабельності продукції та виробництва або система показників, що мають прямий вплив на зміни результативності виробництва.

Співвідношення фінансового результату від звичайної діяльності до загального обсягу реалізованої продукції належить до цих показників і характеризує обсяг фінансових ресурсів, що приносить кожна гривня реалізованої товарної продукції у звітному періоді. Однак, на відміну від рентабельності, даний показник може мати від'ємне значення. У цьому випадку коефіцієнт показуватиме кількість втрачених коштів з 1 грн. реалізованої продукції.

Вагоме значення для аналізу фінансових потоків мають показники ділової активності підприємства, які характеризують швидкість обігу фінансових потоків та ефективність управлінських дій у процесі їх кругообігу. До них відносяться коефіцієнт оборотності, коефіцієнт закріплення та тривалість оборту фінансових потоків.

Для підприємств колективної форми власності аналіз фінансових потоків доцільним буде доповнити показниками ринкової активності, які є важливими для характеристики інвестиційної привабливості підприємства. Для цього необхідним є визначення чистого прибутку, що припадає на одну звичайну акцію в обігу.

Таким чином, особливість запропонованої автором системи показників полягає в їх доступності в проведенні аналізу фінансових потоків та виключає необхідність додаткових досліджень. За допомогою цих показників можна отримати інформацію про стан, структуру й раціональність використання фінансових потоків підприємства. Сукупне застосування перелічених показників забезпечує комплексну оцінку фінансових потоків, що має практичне значення для промислових підприємств.

Наведені показники аналізу фінансових потоків підприємства потребують визначення оптимальних значень для оперативного управління фінансовими потоками.

Література: 1. Майборода О. В. Особливості визначення та сутність фінансових потоків підприємства. Вип. 184. Т. 3 // Економіка: проблеми теорії та практики. — Дніпропетровськ: ДНУ. — С. 659 – 671. 2. Ейсан Нікбархт. Фінанси / Нікбархт Ейсан, Анжелко Гроппелі; [Пер. з англ. В. Ф. Овсієнка та В. Я. Мусієнка. — К.: Глобус, 1992. — 384 с. 3. Крейнина М. Оценка платежеспособности и финансовой устойчивости предприятия // Предпринимательство. — 1997. — №6. — С. 19 – 23. 4. Ковальова А. М. Финансы. Учеб. пособие для студентов вузов / Под ред. А. М. Ковалевой, Н. П. Баранникова, В. Д. Богачева. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Финансы и статистика, 1999. — 384 с. 5. Долгов С. И. Финансы, деньги, кредит: Учебник для вузов по экономическим специальностям / Под ред. О. В. Соколовой, С. А. Бортинев, А. В. Беликова. — М.: Юрист, 2000. — 484 с. 6. Поляк Г. Б. Финансовый менеджмент: Учебник для вузов по экономическим специальностям / Под ред. Г. Б. Поляка, И. А. Акидис, Т. А. Краева. — М.: Финансы, изд. объединение "ЮНИТИ", 1997. — 520 с. 7. Стоянова Е. С. Финансовый менеджмент. Теория и практика: Учебник для студентов экономических вузов / Е. С. Стоянова, Т. Б. Крылова, И. Т. Балабанов; [Под ред. Е. С. Стояновой. — 5-е изд. перераб. и доп. — М.: Перспектива, 2000. — 656 с. 8. Тренев Н. Н. Управление финансами: Учеб. пособие. — М.: Финансы и статистика, 2000. — 496 с. 9. Попов В. М. Финансовый бизнес-план: Учебное пособие для студентов экономических специальностей / В. М. Попов, С. И. Ляпунов, С. Ю. Муртузамива; [Под ред. В. М. Попова. — М.: Финансы и статистика, 2000. — 480 с. 10. Петряева З. Ф. Финансовый анализ. Навч. посібник. — Харків: ХДЕУ, 2000. — 84 с. 11. Шеремет А. Д. Методика финансового анализа / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулин, Е. В. Негашев. — М.: ИНФРА-М, 2000. — 208 с. 12. Галасюк Валерій, Сорока Марія, Галасюк Віктор. Про "термін придатності" фінансових коефіцієнтів // Оцінка майна. — Дніпропетровськ, 2001. — 86 с. 13. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: Підручник / А. М. Поддєрьогін, Л. Д. Буряк, Г. Г. Нам, А. М. Павліковський, О. В. Павловська, В. З. Потій, А. П. Куліш, О. О. Терещенко, Н. П. Шульга, С. А. Булгакова; [Под ред. А. М. Поддєрьогіна. — К.: КНЕУ, 1998. — 388 с. 14. Конторщикова О. Аналіз фінансового стану як передумова ефективного управління підприємства // Фінанси, Право, Кредит. — 2002. — №6. — С. 3 – 5. 15. Уткин Э. А. Финансовый менеджмент. Учебник для вузов. — М.: Изд. "Зерцало", 1998. — 272 с. 16. Кизим Н. А. Оценка и финансовый анализ деятельности предприятия / Кизим Н. А., Лю Ли. — Харків: Бизнес Информ, 2000. — 92 с. 17. Статистичний щорічник України за 2000 рік / За ред. О. Г. Осауленка, Державний комітет статистики України. — К.: Техніка, 2001. — 648 с. 18. Статистичний щорічник України за 2001 рік / За ред. О. Г. Осауленка, Державний комітет статистики України. — К.: Техніка, 2002. — 652 с. 19. Статистичний щорічник України за 2002 рік / За ред. О. Г. Осауленка, Державний комітет статистики України. — К.: Техніка, 2003. — 668 с. 20. Харківська область у 2003 році: Статистичний щорічник / За ред. М. Л. Чмихало. — Харків: ПП "КримАрт", 2004. — 644 с. 21. Малый экономический словарь: 12 000 терминов / Под ред. А. Н. Азриляна. — М.: Институт новой экономики, 2000. — 1084 с.